

DE LANDBOUWER

Maandblad voor Buitenlieden

ABONNEMENTSPRIJS:
Voor zes maanden: 35 Centiemen

REDACTIE EN ADMINISTRATIE
GARENPLAATS, GENT.
Ongeteekende brieven worden niet opgenomen

AANKONDIGINGEN:
Prijs volgens Tarief, voorop betaalbaar

Catechismus voor de buitenlieden

Over den Boerenstand

VRAAG. — Landbouwer, boer of boerenknecht, wie zijt gij?

ANTWOORD. — Ik ben slaaf der aarde en van mijnen eigenaar.

V. — Leg dit uit?

A. — Als slaaf wroet ik in de aarde van den vroegen morgen tot den laten avond. Mijn werk is lastig en afmattend.

V. — Maar zijt gij goed betaald?

A. — Neen, nooit win ik meer dan twee frank daags. Zelfs zijn er die werken voor één frank daags en zelfs voor zeven stuivers (63 centiemen), al hebben zij soms 6 tot 8 kinderen te kweken.

V. — Is uw lot dan zoo slecht?

A. — Veel slechter dan dat der gevangenen.

V. — Bewijs dit?

A. — Een gevangene kost aan het land 567 frank 's jaars; een boerenarbeider heeft als loon maar 357 fr., dus 210 fr. min dan een gevangene.

V. — Wat hebt gij dan voor al uw werken?

A. — Eene zwarte korst brood 's morgens en 's avonds aardappelen en karnemelkpap 's middags en water om te drinken.

V. — Waar gaat het geld dat uwe oogsten opbrengen?

A. — Mijn zuurgewonnen geld gaat naar den eigenaar om de pachten te betalen.

V. — Waarover klaagt gij dus?

A. — Ik klaag omdat ik het ben die het vleesch voortbreng door vee en pluimgedierte te kweken en dat ik nooit of bijna nooit wat vleesch eten mag.

Ik geef door mijnen nijldigen arbeid geld, welstand en weelde aan mijnen eigenaar, en ik ben slecht gevoed, slecht gekleed, slecht gehuisvest. Dat is niet recht.

V. — En wat zijt gij nochtans?

A. — Ik ben den schepper van allen rijkdom, ik voed geheel het land, en ik ben nochtans veracht en weinig gezien; een haas op het veld is beter door de wetten beschermd dan een boer in zijne hut. Ik ben het die zaai en maai en 't is mijn eigenaar die alles opstrijkt.

V. — Waaraan schrijft ge dit toe?

A. — Omdat er geene wetten den boer beschermen.

V. — Wie is hier de schuld van?

A. — **Liberalen en katholieken!** Van af het jaar 1830, dus reeds meer dan 65 jaren, maken zij wetten en zij hebben nooit iets gedaan voor den boerenstand.

V. — Zijt gij dan geen kiezer?

A. — Wij zijn ook slaven als kiezers. De wet geeft aan onze heeren vier stemmen en aan ons maar

éene stem. Onze heer, die niets doet en lui is, heeft dus viermaal meer te zeggen dan wij, die zonder ophouden werken en slaven om 't land te verrijken. Zelfs als kiezer zijn wij dus verracht en bestolen.

V. — Zal dit nog lang duren?

A. — Ja, nog zeer lang, ten ware de **socialisten** werden gekozen.

V. — Waarom zegt ge dat?

A. — Omdat de socialisten de vrienden zijn van 't kleine volk, en van den kleinen boer vooral.

Van de socialisten en den boer

V. — Wat is een socialist?

A. — De *socialist* is de eenige en ware vriend van 't kleine volk, hij kent en verstaat de behoeften van de werkers, is er de verdediger van en kent de middelen om beternis aan onzen droeven toestand te brengen.

V. — Leg dat wat beter uit?

A. — De socialisten zijn werkmenschen gelijk wij, in die partij zijn al de werkmenschen vereenigd, zij weten dus beter dan de rijke liberalen en katholieken, wat wij vandoen hebben om gelukkig te zijn.

De liberalen en katholieken zorgen maar voor hunne rijke confraters, en hebben geene liefde voor den eenvoudigen werkmans, hetzij boer of stede-ling, integendeel: zij haten en verfoeien ons.

V. — Wat besluit gij hieruit?

A. — Dat de boeren in de kiezingen noch voor de liberalen, noch voor de katholieken moeten kiezen.

V. — Voor wie moet de boer dan kiezen?

A. — Voor de socialisten alleen.

V. — Maar de socialisten willen alles verdeelen?

A. — Dat zijn grove leugens door liberalen en katholieken uitgevonden, om hunne eigene dieverijen te verduiken?

V. — Wat willen dan de socialisten?

A. — Zij willen dat iedereen zou werken volgens zijne krachten, zij willen niet meer dat er rijke luiards zijn, die niets anders doen dan boer en ambachtsman uitzuigen tot op het been.

V. — Maar de socialisten zijn tegen den godsdienst, zegt men?

A. — Dat is niet waar, de socialisten houden zich alleen bezig met de verbetering van den werkenden stand en vragen aan niemand wat zij gelooven of niet. De socialisten hebben iedereen lief die onrecht lijdt en onderdrukt wordt, en haten en bestrijden al wie het arme volk uitzuigen en vernederen willen.

V. — Wat zullen de socialisten voor den landbouw doen?

A. — Zij zullen wetten maken die voordeelg zullen zijn voor de landbouwers.

V. — Noem eenige dier wetten?

A. — Ten eerste: Vermindering der Pachten; — ten tweede: Verzekering van vee en oogsten; — ten derde: Bezit van den grond aan den arbeider verzekerd; — ten vierde: Verbetering der jachtwetten; — ten vijfde: Pensioenen aan de oude landarbeiders, enz.

(W. v.)

GODSDIENST en ZEDELEER

Eene geschiedenis uit de omstreken van Gent.

Sinds eenige dagen waren er langs de Brug-scheepoort zonderlinge geruchten in omloop over den pastoor eene naburige gemeente.

Wij begaven ons dus gister namiddag naar bedoelde gemeente, om er een onderzoek in te stellen.

Ziehier wat wij vernamen:

De pastoor der gemeente is een 50-jarige man, die hier slechts over een 30-jaren benoemd werd. Reeds van toen af deden geruchten in de gemeente den omloop en men beschuldigde openlijk den pastoor zich te willen opdringen bij een zijner biechtelingen, de jonge juffer C. M. Daar de bevolking hier zeer godsdienstig is, werd er wel geluisterd en aan de ooren gezeld, maar de zaak bleef onder de kwezels!

Middelwyl vergenoegde de pastoor zich niet meer, alleen mej. C. M. lastig te vallen, hij ging zoo wat bij iedereen en niet het minst bij gehuwde vrouwen. Zoo konden de zaken natuurlijk niet blijven duren. Eene gehuwde vrouw, bij wien meneer de pastoor zich wat meer veroorloofde dan het een geestelijke toegelaten is, liet het zich maar niet bevalen. Zij vertelde aan Jan en alleman haar wedervaren en weldra liep gansch de gemeente er vol van!

Bij dit kwamen zich nog andere geruchten voegen, tot meerdere ergenis van de vrienden van den godsdienst en de huwelijksrouw!

Zoo mocht het niet blijven duren! M. de burgemeester, een overtuigd dweep-zuchtig katholiek, speelde erg op tegen den pastoor, en de slotsom van d't alles was, dat pastoor en burgemeester sinds dien tijd in ruzie liggen.

Nu dacht de pastoor een grooten slag te wagen: hij spaande tegen de gehuwde vrouw in kwestie een proces in voor eeroof.

Dat deze zich als eene duivelin verdedigde, spreekt van zelf.

Tweemaal werd zij bij den onderzoeksrechter D. geroepen: den laatste van mei en den 4 juni. Zij vertelde haar geval en vroeg ter zelfdertijd dat ook andere getuigen gehoord mochten worden.

Onder die waren er vijf die den moed hadden hunne getuigenis tegen den pastoor te houden staan, en hem van zedeloze feiten beschuldigen.

M. de pastoor zag wel dat hij een kemel geschoten had met de zaak in de handen van het gerecht te geven; ziende dat hij toch het proces ging verliezen, gaf hij verdere vervolgingen op. en zaterdag 9 dezer kreeg de vrouw een brief van den procureur des konings, haar mededeende dat het proces was ingetrokken.

Wat is er sinds dien gebeurd?

Op het dorp weet men het niet.

Maar zeker is het, dat M. de pastoor maandag morgen de gemeente verlaten heeft en er sinds dien niet meer is teruggekeerd.

Anderzijds meldt men ons, maar wij hebben het feit niet kunnen onderzoeken, dat het parket nu zelf de zaak in handen genomen heeft en maandag avond de priester opgesloten werd.

Wij willen hier nu niet verder over uitwijden; iets willen wij echter nog doen opmerken: 't is de vrees die de buitenmensen hebben van al wat van dicht of van verre betrekking heeft met de rechtbank. Dit hebben we op de gemeente, die ons bezig houdt, nog eens ondervonden. De eerste persoon, die we ondervroegen, keek ons zeer verwonderd aan, bloosde en stamelde toen:

— Oh ja, menheer, 't zijn vieze delicate zaken; 'k en durve ik dat zoo in eens niet zeggen. En dan, ge moet toch zoo goed oppassen dat ge uwe tong niet voorbij klapt. Zie ne keer! Ge hebt daar X... van op den ..., die heeft er ook tegen n'en vreemden heer over gesproken, en 's anderendaags werd hij bij den onderzoeks-rechter geroepen!

En ik ben liefst in 'al die zaken van tribunaal en processen niet betrokken. Al die zaken zijn niet zuiver, en ik houd liever hetgeen ik weet, voor mij!

Een ander mensch sprak ons ongeveer in dien zin:

— Zie menheer, ik ben noch vriend, noch vijand van den pastoor!

Hij heeft ons nooit noch kwaad noch goed gedaan, en heeft hij misdaan, hij moet natuurlijk gestraft worden zooals de andere menschen! Maar zie-de-wel, moest het met mij gebeurd zijn, ik zou het alzo niet aanboord gelegd hebben.

Waarom daar direkt vreemde menschen in voegen? Had de vrouw in kwestie nu eens bij den bisschop geweest, die zou den priester verplaatst hebben! Alles zou alzo in stilte afgedaan geweest zijn, en we zouden hier al dat schandaal niet gehad hebben dat zulk groot nadeel doet aan den godsdienst, die we toch allen moeten eerbiedigen!

En zich nog eens bedenkende voegde de vrouw er als conclusie bij:

« Neen, zij moest het gerecht daar niet mede bemoeid hebben: »

Deze twee feiten zijn typiek; zij toonen den geest aan die de buitenlieden bezield!

Ook komen zij het vermoeden bevestigen, dat het grootste getal zedeschandalen die op den buiten gebeuren in den dofpot gedompeld worden.

Wij zijn benieuwd te vernemen wat *Het Volk* nu over deze zaak zal weten te vertellen.

Het is nu niet meer in Frankrijk of Italië dat het feit zich voordoet, zelfs niet te St.-Joost-ten-Noode of te Berchem. 's Isop een uurke afstand van Gent, 't is aan onze poorten! *Het Volk* moet dus wel de feiten kennen, maar of het er zal over spreken *that is the question!*

Christen democratie en Socialisme

Uitgedaagd door het dagblad **Vooruit**, heeft de heer Leonce Du Catillon, christen democraat, op Zondag 14 November, in het Feestlokaal « Vooruit » te Gent het programma der Christene Volkspartij komen uiteen zetten. Onze vriend Ferd. Hardyns, socialist, weerlegde de rede van Du Catillon, en zette het programma der socialisten uiteen.

De vergadering werd voorgezeten door den heer Pieter Daens, broeder van den priester, en door gezet Beerblock, socialist.

Aan beide sprekers werd een uur gegeven voor de redevoering en 20 minuten voor de repliek. De discussie was kalm en waardig. Wij geven hieronder een beknopt, doch eerlijk verslag der debatten, en wij zetten alle werklieden aan die aandachtig te lezen.

Redevoering van M. Du Catillon

BESTE VRIENDEN,

Zooals de heer voorzitter het zegde, is het op uitdaging van het blad *Vooruit* dat ik mij verstout heb hier te komen spreken over « Christen democratie en Socialisme ».

Dit heeft nog al de verwondering verwekt van de conservatieven en de anti-socialisten. Denkt eens! De eerste maal dat de christen democraten hier in Gent het woord komen voeren, in Gent, waar ze nog geheel en al vreemd zijn, is het niet tegen rijke bewaarders, die zich met zorg schuil houden, noch tegen de anti-socialisten, hunne dienaars. Het is eene discussie tusschen eenvoudige werkljongs, die allen strijden voor hun recht, voor hun dagelijks brood.

De conservatieven zijn zoo bang, zoo

vervaard, dat *Le Bien Public*, het blad dat nog voor eenige jaren als ernstig en eerlijk aanzien werd, nu schreef: dat wij, christen-democraten — de groene socialisten, zooals ze ons noemen — hier gekomen zijn bij de roode socialisten om elkander te omhelzen.

De *Bien Public*, eertijds eerlijk, wil zich nu verlagen tot een eenvoudig *Nieuws van den Dag*, tot een dezer walgelijke en schaamteloze persvoldjes, zooals wij er in het Land van Aalst maar al te veel tellen.

De *Bien Public* denkt misschien dat het genoeg is van adel te zijn om iemand te mogen beleedigen; maar adel is niet altijd edel, en er huist dikwijls meer edelheid in het hart van een eenvoudigen werkmans dan in dit van den adellijken heer van 't land.

Dit als antwoord aan den *Bien Public*.

Mijne heeren, ik ben hier niet gekomen om gelijk te halen. Wij allen zijn menschen, en de mensch, hij zij christen democraat, socialist, liberaal of katholiek, wil overal gelijk behalen waar hij optreedt.

Ik zoek alleen de waarheid, altijd en overal! Al wat ik van u vraag, is dat gij met mij de waarheid zoudt zoeken, en na mijne redevoering zoudt onderzoeken langs welken kant de waarheid is, om er u bij aan te sluiten.

Socialisten en christen-democraten zijn het op verschillende punten eens.

Wij vragen beiden het zuiver algemeen stemrecht op 21-jarigen ouderdom, afschaffing dus van het meervoudig stemrecht; de evenredige vertegenwoordiging; de zondagrust; het pensioenfonds voor oude werklieden en nog meer andere nuttige hervormingen.

En dit is de oorzaak geweest dat de bewaarders ons naar het hoofd geslingerd hebben: « Socialisten en Christen-democraten, 't is al koekoek eenen zang ». Dit is echter zoo niet.

Komen er twee buitenlieden van verschillende kanten in de stad, zij zullen alle beide kerken, scholen en bruggen tegenkomen. Zult gij er uit besluiten dat ze alle twee den zelfden weg bewandeld hebben?

Neen, niet waar?

Wij zijn geen socialisten, omdat wij christene menschen, katholieken zijn!

Wij hebben niet gewacht om tot het volk te spreken tot dat de herziening, het algemeen stemrecht uitgeroepen werd! Wij hebben niet gewacht naar de verschijning der Encyclic!

Wij zijn uit het volk, wij behooren tot het volk, wij leven met het volk, en juist omdat wij in hun midden leven, begrijpen wij de smarten der boeren, de grieven der werklieden.

En zie, wij zouden hand aan hand willen gaan met al de mannen van goeden wil om die smarten wat te lenigen, om die grieven te doen verdwijnen!

Maar ongelukkiglijk, en wij betreuren het rechtzinnig en uit ganscher harte, bevechten de socialisten den godsdienst!

Oh! zeg niet neen! Ik zou hier met kleine papierkens voor den dag kunnen komen, uittreksels van boeken en dagbladen kunnen aflezen, maar ik veracht die middels, die laat ik liever aan den heer Helleputte.

Gij neemt alleen de economische kwestie, WIJ gelooven dat de mensch met iets anders moet leven dan met brood! Als de economische kwestie zal opgelost zijn, dan zult ge voor de zedelijke, voor de godsdienstige kwestie staan!

Wat zult ge doen? Wie zal mij, die uwe gedachten niet deel, uwe zedeleer kunnen opdringen?

Gij, socialisten, zijt atheïsten, godslooche-naars, door het wetenschappelijk socialisme zelve, dat ge voorstaat.

Wij zeggen dat de stoornis die heerscht, voorkomt omdat de godsdienst, het huysgezin, de beroepsverenigingen, de plichten van den rijke en de internationale betrekkingen tusschen de volkeren, miskend worden.

Maar gij neemt alleen de economische kwestie als oorzaak dier stoornis.

De mensch, geschapen naar het evenbeeld van God, heeft altijd behoefte aan een ideaal! Gij voldoet alleen zijne stoffelijke behoeften.

De stichters van het socialisme, Marx, Lassalle, Proudhon; de hoofdmannen hier in België en elders, zij zijn allen godslooche-naars! Dit is zoo waar dat uw hoofdmans, de heer Anseele, het deze week nog zelf bekend heeft in de Kamers, toen hij vertelde dat er hier te Gent een stoet van 3000 socialisten voorbij een lijkwagen ging en allen het hoofd ontblootten. En de negen tienden der betoogers, voegde hij er bij, waren vrijdenkers.

Dit voorbeeld van eerbied voor de dood, door vrijdenkers gegeven, is schoon, edel.

Eerbied moet er zijn voor alle gedachten, zoo op politiek, als op godsdienstig gebied! Gij hebt het recht vrijdenker te zijn. Maar, doet dan toch op den buiten geen masker aan! Zegt niet dat gij niet tegen den godsdienst zijt. 't Is eenvoudig taktiek, afgekeken van Pruisen!

Zulke handelwijze kan goed zijn voor Pruisen, waar men niet al te kiesch in zijne strijdmiddelen is, maar hier in ons rechtzinnig Vlaanderen is zulke taktiek geheel en al misplaatst.

Nog eens: gij hebt het recht vrijdenker te zijn, maar spreek met open gezicht, spreek als vrijdenker! Kaarten op tafel! Ik heb meer achtung voor een persoon die zich openlijk vrijdenker noemt, dan voor een huichelend katholiek; en ik ben er fier op te kunnen zeggen, dat ik onder mijne vrienden verscheidene vrijdenkers tel!

Waarom is de godsdienst noodzakelijk?

Mazzini, de bekende Italiaansche revolutienair, heeft verklaard dat, had de Kerk de gelijkheid en de broederlijkheid niet uitgeroepen, deze op den huidige dag mis-

schien nog niet op aarde zou hebben bestaan.

Hoe zou ik mijnen evenaasten kunnen beminnen gelijk mij zelve; hoe zou ik rechtvaardigheid kunnen daarstellen, mijne kwade driften bedwingen, als er op dit alles geene sanctie bestaet?

De broederlijkheid is eene christelijke leer. God heeft gezegd: « Gij zult elkander beminnen als broeders. »

Ten tijde van Christus waren er slaven, die als een nietig iets aanzien werden; anderzijds waren er ook kapitalisten. En aan het Christendom komt de eer toe de boeien der slaven te hebben verbroken, de vrouw te hebben vrijgemaakt.

Wij weten het wel, dat er heden veel valsche christenen zijn, dat er velen zijn die Onzen Heer een vlassen baard aandoen; dat er tartuffen, schijnchristenen onder de katholieken gevonden worden. Maar dat is geene reden opdat men den godsdienst zou bekampen, opdat men de Kerk den rug zou toekeren.

Wel integendeel! Dit zij eene reden te meer om voor de christelijke leer te strijden, en de schurftige schapen uit ons midden te bannen!

Als er geen godsdienst bestaat, hoe is het dan mogelijk dat men heldendaden van opoffering kan verrichten? Hoe legt ge dan de mogelijkheid uit van opofferingen zooals te Hamburg, waar gedurende de laatste cholera-plaag 10 priesters en 70 liefdezusters als slachtoffers hunner toewijding vielen?

Hoe begrijpt gij dan dat een mensch zoo als pater Damianus de zee kan oversteken om de melaatschen te gaan verplegen — alhoewel hij toch wel op voorhand wist dat hij als slachtoffer dierzelfde vreeselijke kwaal zou moeten vallen.

Zij worden door den prikkel van den godsdienst aangedreven, en daarom kunnen wij niet begrijpen dat gij geen godsdienst zoudt aankleven. Als er geen godsdienst is, waarom zoudt gij het goed doen, het kwaad laten? Alleen uit vrees voor de gendarmen? Is dat uw ideaal?

Wij zijn ook geen socialisten omdat gij tegen het huisgezin zijt. Benoît Malon verklaarde het uitdrukkelijk in 1893, en uw diepbetreurd hoofd Volders schreef immers dat: Als het vermaak eindigt men iets anders moet zoeken.

Zijn dat uwe gevoelens? Och, neen! Laat me gelooven dat ge zoo niet denkt; ik geloof niet dat er zich hier in gansch de zaal een enkel socialist bevindt, die zijne vrouw alleen als eene bijslaapster aanziet; geen enkel vader die zou toelaten dat zijn kind als dusdanig behandeld worde.

Zoo iets is tegen de natuur, en zou de vrouwen en de kinderen als ondergeschikte wezens doen aanzien.

En nochtans, ik betreur het, wordt zoo iets betracht. En er is hier niet alleen eene kwestie van persoonlijke verklaringen.

Op het congres van Zurich hebben de

christen-democraten voorgesteld aan de vrouw alle werk in fabrieken en mijnen te verbieden. Zij steunden zich hierop, dat de vrouw verplicht is zorg te dragen voor haar kroost, en de kapitalist zal weigeren hooger loon te betalen aan zijne werklieden, zoolang hij, door het werk der vrouwen, werkkrachten zal kunnen krijgen aan verminderden prijs.

De bekende Duitschman Bebel heeft in naam der socialisten voorgesteld dit te verwerpen, omdat hij wel weet dat de vrouw, door in de nijverheid gebruikt te worden, meer onder den invloed van het socialisme zal geraken.

Een ander duitse socialist, Volmar, stelde zelfs voor alle tehuiswerk te verbieden.

Is het aanneembaar dat de vrouwen de mannen verdringen en dat de kinderen worden uitbesteed?

De vrouw bij den haard, de man op het werk en het kind naar de school, ziedaar wat de christene democraten vragen, ziedaar ons ideaal!

Wij zijn geen socialisten omdat de socialisten tegen den persoonlijke eigendom zijn. De eigendom is zoo sterk dat, zoolang er een mensch zal bestaan, er eigendom zal zijn. En toch, gij wilt het collectivisme, de grond, alles in handen van den Staat.

De persoonlijke eigendom is noodzakelijk, en men moet nog altijd bewijzen dat het collectivisme kan ingevoerd worden.

Om het collectivisme in te voeren moet ge onteigenen! Maar hoe zoudt ge den privaten eigendom afkopen? Met geld? Maar geld zou in eene collectivische maatschappij geene handelswaarde meer hebben; wat zou het mij dan baten dat ik een miljoen krijg voor mijnen grond, als ik met dit geld hoe genaamd niets kan aanvangen?

Gij zijt het ten ander op dit punt met elkander niet eens. Eenigen onder u willen schadevergoeding geven; anderen, de rechtzinnigen, willen de hand leggen op de goederen en zich die aanmatigen zonder vergoeding.

Lees het boekje van den heer Vanderfelde over collectivisme. Daarin zult ge — blz. 6 — vinden, dat het collectivisme slechts integraal zal zijn, als de klein-handel volkomen afgeschaft zal zijn.

Anseele verklaarde nog onlangs dat in een collectivistischen Staat niemand voor zichzelf zal kunnen bezitten.

In de veronderstelling dat het collectivisme mogelijk zij, en er eene ijzeren hand is om alles te besturen, hoe zoudt ge kunnen regeeren? Zou de minderheid zich gedwee onderwerpen? Maar de meerderheid kan bestaan uit lichtzinnigen of dwazen, en ge zoudt willen dat iedereen zich daaraan zou onderwerpen. Wat zoudt ge met de minderheid doen? Zoudt ge politie en gendarmen ter uwer hulp roepen? Dat is niet mogelijk.

Ik betreur het dat de socialisten hunnen toevlucht nemen tot schoone droombeelden,

— Dan..., dan is deze nacht de laatste dien gij onder dit dak doorbrengt!

— Het zij zoo vader! beaamde Steven zijn vonnis van verbanning uit het ouderlijk huis. Deze laatste woorden maakten op de aanwezigen een smartelijken indruk.

IV

De hoogmis was geëindigd. In groepen en scharen stroomden de mannen van de kerk naar het Gemeentehuis. Het was het lokaal van dit laatste — de gelagkamer eener herberg — dat de gemeenteraad tot kieskabinet had doen inrichten.

Elk spoede zich om nog vóór den middag zijn stemrecht uit te oefenen, ten einde gansch den namiddag vrij te hebben. Derhalve heerschte er aan het schutswerk waarachter zich het bureel en de kiesgangskes bevonden, een gedrum hetwelk den veldwachter de handen vol gaf om te beletten dat gansch het kram onderst boven vloog.

Er werd geene naamafroeping gedaan: die eerst aankwam ging eerst binnen.

De stemming was reeds een halfuur aan den gang, toen een jongen man, met een tamelijk groot pak aan de hand, de herbergzaal binnentrad. Hij zag er gansch ontsteld uit. Na eenige oogenblikken dralens, drong hij door de menigte tot in de nabijheid des ingangs van het afgeschutte kiesbureel. Hier tokte hij iemand van omtrent zijne jaren op den schouder.

— Sander, sprak hij hem aan, wilt gij mij uwe plaats afstaan; ik moet den trein van elf ure hebben, en moet ik mijne beurt afwachten, ik kom te laat.

De aangesprokene zette een paar groote oogen op.

(Wordt voortgezet.)

DE ROODE VAAN

EENE SCHETS

UIT DE

Laatste Overstromingen in Vlaanderen

DOOR THILO.

2^e VERVOLG.

— Maar wie, God of Mensch, u rekening houdt van uwe daden, van heden af kunt gij ook geene prille jaren tot verontschuldiging uwer misstappen meer voorwenden.

— Hierop behoef ik slechts mijn antwoord van zooeven te herhalen, vader: ik handel na rijp beraad en in volle gerustheid van geweten...

Vervolgens hield de vader zijnen zoon een strenge boetpredikatie om hem van zijn goddeloos voornemen terug te roepen. Hij noemde zijne overtuiging valsch, zijne gewetensrust een list van den helschen geest, een sluimer der ziel, waarop een ontwaken vol vroeging en wanhoop volgen zou. Gewis moest de vroeger zoo brave Steven de slechte drukwerken gelezen hebben, welke in de laatste maanden overal rondgestrooid werden.

Roosje verklaarde, boosweg, dat zij eenmaal fransche en vlaamsche gazetten, waarvan de bron haar verdacht voorkwam, in zijne zakken had gevonden. Zij was op het punt geweest hare ouders hier kennis van te geven maar gezien de geroemde deugd en wijsheid haars oudsten broeders, had zij gevreesd zich belachelijk te maken met aan haar voornemen gevolg te geven. Hoe rouwde het haar thans, niet gesproken te hebben...

Een half uur lang sermoeneerde de oude Damiaens zijnen zoon, om hem, wat hij noemde, op den weg van eer en deugd terug te brengen. Het baate niet. Ten slotte opende zich tusschen beiden een woordenstrijd waarin de oude denkbeelden, tegenover de nieuwe beginselen gesteld, uit al hare stellingen geslagen werden. Elke bewijsgrond, aangehaald ten voordeele der in zwang zijnde stelsels, werd beschaamd door de tegenaanhaling van schandelijke misbruiken onder de bescherming der bestaande wetten gepleegd en door den godsdienst toegelaten. De huiskamer dezer kleine werkmans woning was in een echte pleitzaal herschapen. De advocaten verketen zulke levendige belangstelling, dat hunne toehoorders — de overige huisgenooten — ten slotte met spannende aandacht luisterden. Zelfs scheen in hunne harten den twijfel te dringen, of het wel wenschelijk was, dat de overgeërfdde grondslagen der samenleving behouden werden.

Den indruk bemerkende dien Stevens verdediging der nieuwere begrippen in het huisgezin teweegbracht, verbitterde den vader in zijne taal naarmate den strijd voortduurde. Toen de moeder gewaar werd dat de wisseling dezer tegenstrijdige gedachten in eenen echten twist dreigde te ontaarden, meende zij te moeten tusschenkomen om de beide kampioenen hun geschil onbeslecht te laten.

— Onbeslecht laten, vrouw, wat denkt ge! riep haar man uit, is het morgen niet te gaan kiezen, en ben ik, als vader, niet verplicht mijne kinderen tegen alle dwalingen te behouden...! Of zou de slang van het socialisme mogelijk ook reeds den kop binnen uw

hart gekregen hebben?... 't Is maar dat ik zoolang ik hier een woord spreek heb, dit venijn in mijn huis niet dulden zal... En om te toonen dat ik de zaak ernstig opneem, eisch ik dat Steven en Faab beloven, morgen voor de katholieken te zullen stemmen.

— Dat belooft ik vader, sprak de jongste zoon goedzakkig.

— Ik wil u geene valsche belofte doen, vader! verklaarde den oudsten op besloten toon.

— Welnu...?

— Ik herhaal dat ik voor de socialisten zal stemmen!

— Welhoe! gij zoudt u tegen mijnen wil durven verzetten..., gij zoudt u vermeten aan het heilig en wettig gezag uws vaders den opstand te verklaren...?

— Alleenlijk in zaken van geweten, vader!

— Geweten...! Dat woord is eene lastering in uwen mond, rampzalige! Kan iemand die nog een korrel geweten in 't hart heeft, wel een oogenblik het denkbeeld koesteren, te stemmen voor de vijanden van godsdienst, koninkdom en huisgezin, voor de woelgeesten die het vaandel van omwenteling en vernieling, moord en plundering omhoog houden...?

En deze laatste zinssneden uitsprekende, was de vader gloeiend van verontwaardiging rechtgesprongen. Vervolgens zich in dreigende houding voor Steven plaatsend:

— Mijn zoon, zegde hij met van woede trillende stem, antwoord mij met een enkel woord, blijft gij, ja of neen, bij uw eerloos opzet, voor de socialisten te stemmen?

— En in dit geval, vader? vroeg den jongeling, met eene kalmte die den toorn des vaders mans bedwong

die zouden kunnen bestaan waren wij allen volmaakt.

Maar hebt ge wel veel lust te leven als kloosterlingen, te gehoorzamen aan een strengen tucht?

De socialisten zeggen dikwijls dat de Staat collectivisme doet, als hij ijzerenwegen uitbaat of andere inrichtingen bestuurt; maar men verwarre het collectivisme niet met de regie.

Wij gelooven aan de noodzakelijkheid van den persoonlijken eigendom en denken dat hij moet beschermd worden. Wij keuren af dat er misbruik worde gemaakt van den eigendom, het goud en het geld. Wij beschouwen den eigendom als iets, door God tot vruchtgebruik aan de rijken gegeven tot het voordeel van het volk. Wij denken niet, zooals de liberalen, dat de rijke zoo maar onbepoort het recht heeft over zijn rijkdom te beschikken, zooals het hem begeert. Daarom willen wij den grooten eigendom beperken, door de klimmende belasting op het inkomen, die reeds bestaat in verschillende landen van Europa en ook hier kan ingevoerd worden, zoo alle democraten hunne krachten samenspannen om op de deuren der Kamers te kloppen.

De kasteelen zijn hier in Vlaanderen als echte dompboeren over 't hoofd der boeren gestoken, om te beletten dat zij denken en strijden voor hunne zedelijke ontwikkeling en ontvoogding. Wij zijn voor de ontlasting der kleine standen. 't Is nu de verkeerde wereld: als een visscher zijn net spant, zijn het de kleintjes die er door vallen; als de minister van finantie zijn net spant, zijn het de grooten die er door vallen; de kleinen blijven erin en moeten alleen alles betalen.

De socialisten nemen de echtscheiding aan; wij kunnen dat niet aannemen. Wij weten wel dat er in een huisgezin al eens een twist, eene moeilijkheid kan ontstaan. Maar is dit eene reden om van lijf te scheiden? Heeft de katholieke Kerk daar niet in voorzien als zij optreedt als verzoenster?

Wij zijn voor de redelijke rechten der vrouwen, zelfs in zake van wetgeving.

Maar waarom bij dit alles ongodsdienstig optreden?

Ware het niet beter geweest, indien het volk, zooals en tijde van Van Artevelde, eenszind voor zijne rechten ware opgestaan?

Wij zien in u geene vijanden; voor ons zijt gij werkbreders die met ons strijden voor hun dagelijks brood en voor de rechtvaardigheid. Maar juist daarom zijn wij Christene democraten, omdat Christus gezegd heeft: « Zoekt de waarheid, bemint uwen evenaaste. »

Wij zijn het eens met den Paus, die zegt: dat de woeker de schuld is van den tegenwoordigen ongelukkigen toestand.

Wij zijn Christenen in den echten zin van het woord.

Wij zijn eerst democraten, dan anti-socialisten; wij vragen met u het zuiver algemeen stemrecht op 21-jarigen ouderdom, ook de evenredige vertegenwoordiging, die rechtvaardig is en die wij aanzien als een middel om tot ons ideaal te komen: de vertegenwoordiging der belangen.

Wij zijn voor de pensioenkas voor oude werklieden; niet voor de lijfrentkas, zooals de anti-socialisten het willen; ook voor de verplichtende verzekering tegen ongelukken; voor de ontlasting van den kleinen stand; tegen het mijtarisme dat zoo kwistig is met miljoenen, die nochtans zoo goed zouden te pas komen om lotsverbetering voor boer en werkmans in te voeren.

Wij vragen een vrij leger, niet *à la Cavour*, en in afwachting, afschaffing der plaatsvervangende; armen en rijken moeten het vaderland dienen, want de rijken hebben er het meeste belang bij; de armen hebben niets te verdedigen.

De rijken kennen geen vaderland, zij zijn te laf, zij zenden hunne miljoenen naar Rusland, alhoewel de werklieden hier in Vlaanderen zelf nog het brood niet kunnen verdienen; jaarlijks gaan er 59,000 huisvaders naar Frankrijk, waar zij behandeld worden als honden.

De beroepsverenigingen stellen wij tegen het staatscollectivisme. De toekomst is aan de syndikaten: de werkmans meester van het ambacht dat hij uitoefent. Dat is ons ideaal.

Het is noodzakelijk dat de Staat tusschenkome om de stoffelijke en zedelijke heropbeuring van den werkersstand te betrachten.

In Engeland en Duitschland zijn verbeteringen gekomen, zonder tusschenkomst van de socialisten.

Er zijn voorloppers van de christen-democraten, en wij betwisten aan de socialisten het recht, zich het monopolie toe te eigenen en werkershervormingen.

Overal bestaat de christene volkspartij en overal heeft ze vertakkingen.

De toekomst is aan ons.

Aan ons de katholieke jeugd, aan ons de jonge priesters.

Een Amerikaansch bisschop heeft geschreven dat een leken niet moet luisteren naar een bisschop, een bisschop niet naar den Paus, voor wat wereldsche zaken betreft! Dat zij vrij en vrunk hun weg begaan op de sociale baan!

Dat alle werklieden zich rond de groene vlag scharen. Zij is breed en verdraagzaam genoeg om allen te beschermen!

Redevoering van gezet Hardyns

Gezet Hardyns vangt aan met de vergelijking der boeren, die van verschillende kanten de St-Baafskerk zien, waarmede spreker bedoelt dat alle wegen naar Rome leiden, maar die zeer mank is.

Men komt soms zoo dicht bij eene kerk dat men ze niet meer ziet en toch den weg moet vragen. Zoo zijn ook de christen-democraten, die niet eens meer weten waar zij zijn en de kerk, hun ideaal, nooit zullen bereiken.

Telkens ik de christen-democraten hoorde heb ik dezelfde verregaande bekrompenheid vastgesteld: zij zien alleen Vlaanderen met zijne «fieren» en godsdienstige bevolking en alleen die bevolking moet gered worden.

En om daar tegen ons te komen werken, om daar eene sterke partij te kunnen stichten eerbiedigen, vleien zij den godsdienst in en roepen zij dat wij tegen den godsdienst hunner vaders, tegen hunne overtuiging zijn. Wij zijn niet tegen den godsdienst.

Degodsdiensten hebben hoegenaamd niets te zien in de sociale kwestie en kunnen dus geene oplossing bewerken.

Hebben wij ergens of ooit eene der dogmas van de kerk besproken, gezegd dat de heilige drie-eenheid onzin is of aan de maagdelijkheid van onze Lieve Vrouw getwijfeld?

Wij hebben nooit anders gedaan dan ons verdedigd tegen de mannen der kerk, die ons steeds aangevallen hebben en beweren dat wij den godsdienst opzettelijk bestrijden.

De meeste voorloppers, de vaders van het socialisme, Fourier en anderen van lateren tijd, waren christenen. En de volgelingen waren het even goed.

Waar zal men in ons programma, dat hier op tafel ligt, eene bepaling vinden van strijd tegen den godsdienst zelf.

Alleen wordt daarin gevraagd, de scheiding van Kerk en Staat, eene vraag die zoo weinig tegen den godsdienst is, dat de Amerikaansche geestelijkheid die zelf bijtreedt.

Het is onder den dekmantel van godsdienst, overal, in alle landen, dat de godsdienstmannen onze principelen bestrijden en egen de zulken zullen wij ons overal en altijd verdedigen, met al den moed en de middelen die ons gegeven zijn.

Men verwijt ons daarbij dat wij alleen den stoffelijken mensch kennen en zien, met zijne stoffelijke belangen.

Maar men bedriegt zich!

Op dit gebied is ons ideaal veel verhevener en schooner dan dit der christen menschen. De christenen schuwen het kwaad uit vrees voor de straffen van hunnen God.

Wij schuwen het kwaad om het kwaad zelf, want de straf, voor het kwaad zit in het kwaad zelf. Wie kwaad gedaan heeft als vrijdenker, gevoelt zich reeds gestraft door zijne daad zelf, zonder dat hij rekening houdt van welkdanige straf, welkdanige schrikbeelden hierna maals. Zoo doen wij ook het goede om het goede, zonder daarvoor welkdanige belooning te verlangen, hier of hierna maals. Ziedaar de moraal der vrijdenkers, volledig door den eisch naar meer genot, meer beschaving, meer kunst voor den mensch.

De voldoening der maag alleen is niet in staat om den mensch zedelijk te verheffen. Een arme mensch kan niet volledig mensch zijn evenmin als de mensch die in overvloed zwemt. De armoede maakt den mensch zoo slecht als de rijkdom hem verontzadelijkt.

Ziedaar de moraal van het socialisme, die door de christene democraten niet begrepen wordt.

Men komt ons ook altijd beschuldigen dat wij eene afzonderlijke taktiek voor den buiten hebben.

Wij verklaren dat wij niets te maken hebben met den godsdienst, daar waar hij uit overtuiging, rechtzinnig gevolgd wordt. Of de christenen eens maal bidden of altijd bidden, dat is ons onverschillig. Alleen verlangen wij dat alle armen met ons mede strijden om hun lot te verbeteren, om hunne rechten als arbeiders te verdedigen, om zich

als arbeiders te doen eerbiedigen zooals het betaamt.

Wij zullen nooit terugschrikken om overal te zeggen dat wij vrijdenkers zijn, maar door dit woord vallen wij de overtuiging van een ander niet aan.

Hebben de christen democraten overigens niet altijd dezelfde taktiek gevolgd? Heeft men hen ook niet verweten dat zij tegen den godsdienst werkten? Hebben zij zich niet evengoed verdedigd?

Het voorbeeld van hunnen vriend Plancquaert is op dit gebied van veel waarde.

«Zoolang de priester mij bevelen geeft, zegde hij, die tot zijn ambt, tot den godsdienst behooren, zal ik hem gehoorzamen. Maar komt hij mij zeggen hoe ik moet werken, dan zal ik hem zeggen, dat het hem niet aangaat.»

Priesters die ons bestrijden, zij mogen tot gelijk welken godsdienst behooren, zullen wij ook altijd bestrijden.

Verder haalt spreker eenige onwaarheden aan, die steeds tegen ons aangewend worden.

De Kerk heeft de slaven niet vrijgemaakt. De slaven in Rome kregen een stuk land te bewerken omdat de grondeigenaars er hun voordeel in zagen, omdat zij den grond meer zouden doen voortbrengen als zij meenden dat zij voor eigen rekening werkten.

Dit middel wordt op onze dagen ook toegepast in den Congo, waar de inboorlingen ook een lap grond krijgen om te bewerken.

Rekening gehouden van de tegenwoordige toestanden in den vooruitgang, zijn wij heden nog zoo volledig slaaf als vroeger!

Het is even onwaar dat de Kerk de vrouw heeft vrij gemaakt. De vrouw is heden meer dan ooit de slaaf van den man, van den fabriekant, van de wet. Zij heeft het recht niet eens om eenen naam aan haar kind te geven, om over haar spaargeld te beschikken, om processen in te spannen. Alle hogere beroepen, deze van advocaat en van geneesheer, die zoo goed voor haar geschikt zijn, zijn ontoegankelijk voor haar, gelijk alle openbare ambten haar verboden zijn.

De vrouw bezit geene rechten, is niet vrij en zij die het beweren liegen.

Men loopt steeds hoog op met den invloed van het Christendom, dat hielden voortbrengt als liefdezusters, missionarissen, enz.

Welnu, in de werkerswijken, buiten den invloed der kerk, vindt men evengoed hielden en heldinnen, offerwillige menschen, die in tijden van smetziekten, in oogenblikken van gevaar, gereed zijn om te helpen, die nog wel eene schop kolen en een brood meebrengen.

Die liefdezusters en nonnekens zijn dan nog steeds goed gevoed, goed gekleed en staan daardoor lager dan onze continues-meisjes, wiens leven eene onafgebroken marteling is.

Wel is waar heeft men soms een rijke die afstand doet van zijn welstand, om zich voor de ongelukkigen te gaan offeren, maar dan doen zij het altijd zoo dat iedereen het ziet, zij dragen andere rokken, driekantige hoeden en zonderlinge kostumen om voor de heele wereld te pronken met hunne liefdeden.

De christenen hebben het recht niet om zich alle liefdadigheid toe te eigenen. Men vindt overal dergelijke hielden en zij die in het geheim, in stilte hunnen evenmenschen ter hulp komen zijn meer waard dan zij die er mede pronken.

De godsdienst heeft volstrekt niets te zien in de sociale kwestie en om het voor iedereen en altijd duidelijk te maken, zullen wij onze voorstelling geven van den maatschappelijken strijd.

De kapitalisten nemen een aantal menschen in dienst. Die menschen wenschen zoo veel mogelijk te winnen en zoo weinig mogelijk te werken; zij willen beschermd worden.

De kapitalist koopt zijne grondstoffen bij protestanten en schismatieken. Hij krijgt niets goedkoopers als hij van hunnen godsdienst is. De vrijdenker geeft niets meer dan de christen. De fabrikant verkoopt waar hij kan en vraagt niet naar den godsdienst van koper. Principelen komen hier niet van pas.

De werkmans krijgt ook niets meer als loon wanneer hij van den godsdienst van den patroon is.

De heele nijverheid wordt overal overheerscht door de wet van de concurrentie en moest een paus of een bisschop aan den fabrikant komen zeggen dat hij zijne geloofsgenooten iets meer moet betalen omdat zij godsdienstig zijn, hij zou hen moeten zenden wandelen!

In de naamloze maatschappijen zitten liberalen, katholieken, vrijdenkers en joden

samen om den buit te deelen en zij zullen wachten ruzie te maken wegens hunne godsdienstige denkwijze.

Het verschrikkelijkste verschijnsel daarbij is, dat de werklieden tot in hunne gebuurtentwisten en zich onderling bestrijden, omdat zij liberaal, socialist of godsdienstig zijn.

En dat verschijnsel zullen wij bekampen. De maatschappelijke strijd moet buiten den godsdienst staan, en wanneer de christen democraten meenen dat zij zulks kunnen beletten, dan zullen zij in den democratischen stroom medegesleept en verpletterd worden.

Misschien zullen zij er wel tijdelijk in gelukken op den buiten eene zekere macht te vormen, maar eindelijk moeten de werkers van den buiten tot de overtuiging komen, dat zij dezelfde belangen hebben van de werklieden der steden, wat hunne verbroedering moet voor gevolg hebben.

Kunnen de christen-democraten er tijdelijk in gelukken, de werklieden van den buiten, dank aan hunne godsdienstige gevoelens, ten oorlog te voeren tegen de arbeiders der steden, toch zal eindelijk deze oorlog tegen de rijken keeren, ondanks den godsdienst.

Men beweert ook dat wij tegen de familie zijn.

Bedoelt men het familieleven onzer huidige arbeiders, waar de vader naar 't werk moet vóór dat de kinderen op zijn, waar hij des middags haastig zijn eten moet komen inslikken, waar hij terug komt als de kinderen slapen zijn?

Zoo ja, zoo een familieleven mag voor ons verdwijnen.

Het is geene familie, waar steeds te kort is, waar standvastig gekeven en geklaagd wordt, waar de vrouw nooit toekomt, en zoo een familieleven willen wij waarachtig niet redden!

Of bedoelt men de familiën van omhoog? Waar wij de ijsselijke voorbeelden zien van afgeleefde grijsaards die met jonge meisjes hwen om het geld?

Zoowel omhoog als omlaag is het verkeerd.

Wij zullen een zedelijk familieleven mogelijk maken door den arbeider betere loonen, beter werkvoorwaarden en een verzekerd bestaan te waarborgen.

Men vraagt ons ook of wij voor de echtscheiding zijn en schreeuwt daarbij van vrije liefde.

Wij zien verschrikkelijke voorbeelden van gezinnen die meer aan eene hel gelijken dan aan een huis, waar man en vrouw elkaar verachten, de slechtste voorbeelden geven aan kinders en geburen; welnu, voor zoo een nest, voor zoo een koppeling is het scheiden eene noodzakelijkheid!

Of kan men het zedelijk noemen zulke menschen tot samenwonen te verplichten?

Durven de christen-democraten dergelijke menschen dwingen zich eeuwigdurend het leven bitter te maken?

Wij noemen zoo iets onzedelijk.

En wij alleen zullen het getal van zulke huwelijken doen verminderen, door de invoering van hervormingen.

En de persoonlijke eigendom?

Voor zoover men de zaken van persoonlijk gebruik bedoelt, zijn wij voor den persoonlijke eigendom. Ik zal voorwaar mijn jas niet afstaan, die ik noodig heb en verdiend heb.

Wij zijn echter tegen allen eigendom, waardoor men in staat is anderen voor zich te doen werken.

Thans zijn alle zaken van algemeen nut, de grond, het kapitaal, de gereedschappen, het eigendom van enkelen.

De werkmans moet zijne handen en zijn verstand verhuren aan den prijs dien men geven wil, en daardoor is hij de slaaf van den kapitalist.

Aldus vermindert het getal eigenaars en vermeerderd het getal slaven onafgebroken. Het geld stroomt naar het kapitaal als het water naar de zee. De kapitalisten steken hun geld in de nijverheid, hier en elders. De grooten slokken de kleinen op. Met klein kapitaal wordt eene onderneming onmogelijk. Bij middel van het kapitaal zuigt men de werkers en de kleinen uit. — En tegen zulken eigendom strijden wij!

De christen-democraten zeggen dat zij tegen de misbruiken zijn die van het kapitaal gemaakt worden.

Wat zijn die misbruiken?

Dat de engelsche kapitalen die den engelschen werkmans doodden, bij middel van den goedkoopsten arbeid der «rijstbalgen», de Chinezen.

Hoe zullen zij dat beletten?

Zullen zij bij middel der wet verbieden dat

de kapitalisten naar andere landen gaan met hun geld.

Dat is onmogelijk!

Het kapitalisme wordt overheerscht door de onverbiddelijke wet der internationale concurrentie, en geen wettenmaker kan daar iets aan veranderen.

Het kapitalisme werkt zich aldus zelf ten onder en moet plaats maken voor het collectivisme, dat niet zal werken om rijkdom te scheppen, maar wel om de werkers te voeden en te laten genieten van hunnen arbeid.

En daar heeft de menscheit alles bij te winnen, want, schaft men de rente af, de kapitaalwinst, welnu in een land als België brengt men met zes uren arbeid per dag een ongekenden overvloed voort.

Men zegt dat het collectivisme maar mogelijk is met volmaakte menschen.

De menschen van heden zijn volmaakt genoeg, want alle arbeiders zullen de opbrengst van hun werk liever in hunnen zak steken dan haar te zien verdwijnen in de kas van den eigenaar. Er is geen meisje in de *Lys* of het zal volmaakt genoeg zijn om zulks te willen.

Men zegt verder dat de menschen in den collectivistischen staat niet zouden overeenkomen, aangezien er nu reeds getwist wordt in onze samenwerkings.

Zulke twisten heeft men overal en zij beteken niets.

In den collectivistischen staat zal de meerderheid regeren en daar zal dwang iets onmogelijks zijn. De geregeerden worden bij middel van algemeen stemrecht aangesteld, er bestaat referendum en toezicht.

Met samenbezit en algemeen stemrecht is tyrannie onmogelijk.

Volbrengen de aangestelden hunne plichten niet, zij worden even gemakkelijk afgesteld, zooals nu de ministers zouden worden afgesteld indien zij zich niet onderwierpen.

De tijd verlopen zijnde, moet onze vriend hier sluiten en de voorzitter maakt bekend, dat eene poos van tien minuten zal gehouden worden.

De aanwezigen verspreiden zich in den hof of gaan een pintje pakken.

REPLIEK.

Na de poos rust, herneemt de heer Du Catillon het woord voor het repliek. Niet-tegenstaande de hooge temperatuur van de zaal is het publiek niet minder talrijk. De weinigen die heengegaan zijn werden tien dubbel vervangen door het volk dat door plaatsgebrek in den hof en in de straat was blijven staan.

De sprekers komen overeen elk 20 minuten te replikeren.

M. Du Catillon verdedigt zich tegen Hardyns beschuldigingen als zouden de christenen democraten particularisten zijn. Zij beminnen hun land en hunne taal, maar sluiten zich daarin niet op.

Du Catillon bedankt Hardyns voor zijne verklaring vrijdenker te zijn. Godsdienst, zegt hij, heeft wel iets te zien in den maatschappelijke strijd. Hardyns heeft niet geantwoord op de bewering van Du Catillon, dat het socialisme van Marx materialistisch is.

Du Catillon neemt echtscheiding aan in geval van slechte overeenkomst, in welk geval de Kerk er niet tegen is, zegt hij.

Spreker beweert dat het onmogelijk is goed te doen om het goede, dat altruïsme een bedekte vorm van het christendom is en beweert te bewijzen dat rijkdom geen geluk is.

De socialisten zijn niet rechtzinnig als zij het militarisme bestrijden, want in een congres te Gent werd het voorstel van Domela Nieuwenhuis tot werkstaking van soldaten ingeval van oorlog verworpen.

Du Catillon erkent dat de christenen-demokraten eene boerenpartij is, zooals Hardyns gezegd heeft, en daagt de socialisten uit de boeren tot het collectivisme te bekeeren. Alleen willen ze uit de klauwen der kasteelheeren geraken.

Het socialisme is slechts eene partij van nijverheidswerklieden, terwijl de christendemocratie eene partij is, open voor iedereen van goeden wil.

Du Catillon stemt toe in met het gezegde van Hardyns over het huisgezin, zooals dat thans bestaat; verscheidene punten van zijn programma bewijzen het. Daarom zijn ze voor de zondagrust, minimum van dagloon, het eigen huize enz. enz.

De repliek van den heer Du Catillon stemt op vele punten overeen met Hardyns gezegdens.

Hij bepaalt zich met te zeggen dat hij tegen het collectivisme is en voor de syndicale herinrichtingen. Overigens zegt hij,

collectivisme ware onmogelijk in een klein landeken als België, te midden in de internationale concurrentie,

Ten slotte doet de spreker een oproep tot de aanwezigen om samen met den zwitserschen christen-democraten, De Curtins, te werken tot verheffing van den werkenden stand, en oppert de vraag of, naar zijn voorbeeld, er geen jaarlijks congres in België zou kunnen plaats hebben onder geloovige als onder niet geloovige werkmansvrienden.

Spreker brengt hulde aan de verdraagsaamheid van de gentsche socialist en hoopt nog zulke tegensprekelijke meetings te zullen hebben.

Hardyns' antwoord

Hardyns komt terug op de eerste redevoering van Du Catillon en bewijst dat spoorwegen, enz. wel collectivistische inrichtingen zijn in den vorm, doch dat die inrichtingen niet op collectivistische wijze geëxploiteern worden. Nu komen al de voordeelen ten voordeele aan het leger, rechters, enz.

Hardyns komt terug op den kartel. Hij keurt hem goed, omdat hij zou gesteund zijn op zuiver algemeen stemrecht en evenredige vertegenwoordiging.

Schadeloosstelling bij onteigening zou maar een overgangsmiddel zijn, dat geene plaats zou hebben, zoodat de onteigening niet spoedig geschiedt.

Hardyns weerlegt de argumenten van Du Catillon ten voordeele van zijn stelsel van syndicale inrichting, dat niets is dan anarchie. De concurrentie zal blijven woen, meer dan ooit misschien. Het zal eene exploitatie zijn, zoo erg als thans.

Hardyns weerlegt Du Catillon's beschuldiging over het militarisme. Ingeval de socialisten machtig genoeg waren om de soldaten de wapens te doen neerleggen ingeval van oorlog, dan zouden zij machtig genoeg zijn om de loting en heel het militarisme af te schaffen. De socialisten zijn tegen het militarisme niet uit lafheid.

Als er moet gevochten worden moet iedereen het doen, daarom vragen zij de gewapende natie.

Hardyns zegt dat de boeren, die geen het minste lapje grond bezitten, wel collectivistisch zijn en wel 't akkoord zijn met hetgeen het programma der partij voor hen vraagt, programma dat veel breder is voor hen dan dat der christenen-democraten.

Hardyns bewijst met het programma der christenen-democraten — vragen van rechten op de voortbrengelen van Vlaanderen — dat zij zeker beklommen particularisten zijn.

Op het Züricher congres werd het verbod van vrouwenarbeid bestreden door Bebel, maar in de eerste plaats door de vrouwenverenigingen zelf, met het oog op hare ontvoogding.

Zij vragen «gezonde» fabrieken, waarin de vrouwen, evenals de mannen, op eerlijke wijze haar brood kunnen winnen.

Onteigening zonder schadeloosstelling is zulke groote onrechtvaardigheid niet als men wel zegt: Sommige fabrieken zijn alreeds zomaar betaald. Immers, onteigeningen voor het openbaar nut worden wel aangenomen, zegt Hardyns.

Hij keurt Du Catillon's voorstel goed om een jaarlijks congres te houden, zonder de partij te verbinden, meent Hardyns dat het voorstel goed zal aangenomen worden.

Na eenige woorden van Beerblock en Pieter Daens wordt de meeting geheven kwart voor een ure.

Briefwisselingen.

UIT TONGEREN

ST-ANDRIES (30 November)

De oogst is in, de winter nadert.

De schuur staat opgepropt van graan, de kelder ligt tot den boog vol aardappelen, de bergen vol beetwortelen prijzen voor de hoeve... En de landbouwer?... O hij is vol-daan, hij is fier, hij jubelt, hij roept het uit: dat alles is de vrucht van zijnen arbeid!

Ha! de regen kon hem de lenden ver-stijven, de zon zijn aangezicht schroeien, de wind hem de handen beiten, 't was al te ver-geefs. Van in de Lente als de regens de aarde week maakten tot nu dat de koude haar verstijft, ploegde, spitte, egde, roide, werkte en zwoegde hij in 't zweet zijns aan-schijns van den vroegen morgen tot den laten avond. Zijn ijver is beloofd: eene schoone voorraad voor den Winter is in zijn bezit. Nu zal hij, vermoeide zwoeger, zijne

verkleumde leden aan den flakkerenden haard kunnen warmen, hij zal wat rust genieten en na 't gebruiken van het dampend maal zullen vrouw en kinders zich rond hem scharen; het blozend wichtje lacht hem toe en het oudste broerken leest wat schoons voor uit een boek...

— Maar hoe, in de schuur is het stil, koud ledig, niets meer; in den kelder liggen, daar, in den hoek, nog eenige zakjes aardappelen waar is dan al dien schoonen voorraad heen? Waarom voerde de landman hem naar de stad? Waarom verkocht hij hem?

Hoort, de kinders, schuldelooze wezens, schreeuwen om een stuk brood, het bleke wichtje grijpt naar de uitgedroogde borsten van de afgebeulte moeder, het jongskens dat de school moest laten om op het land te werken, ligt vermoeid op tafel en een half uitge-doofd vuur zit den zwoeger, somber en treurig. Ellende en gebrek heerscht bij hem; waarom dit alles? Waarom?

Akelig en dreigend gromt het antwoord: *Sint Andries, boer licht den kiel op.*

Verdoemenis, hoe, gij landbewerker gij beult u af, gij gelukt er in met onverpoosden arbeid aan de aarde eenige vruchten te onttrekken, gij zijt versleten voor de jaren... en als belooning luidt het gebod: *boer licht den kiel op!* Gij lijdt gebrek, gij lijdt ellende; gij die alle levensmiddelen voortbrengt, gij lijdt honger! En in 't kasteel daar, en in de stad daar ginder, daar gaan deschouwburchen open, daar dansen, en springen, en drinken, en hoeren en brassen zij, uwe meesters, zij die nooit werkten, zij die met Sint Andries hunnen rentmeester zenden om den pacht op te strijken van landen die zij soms niet weten liggen, om 't leeuwen aandeel van uwen voorraad in te palmen.

Zij beroven u van meer dan 2/3 van uwen arbeid en waarom?

Omdat zij eigenaar zijn van het land dat zij bewerkt. Maar welk recht hebben zij dezen grond te bezitten, zij hebben hem niet voortgebracht door eigenarbeid zooals gij, de vruchten die zij afwerpt; zij werkten nooit! Neen, hunne voorouders hebben dat land veroverd of gestolen, dan hebben zij er geen recht toe; of zij hebben het gekregen van iemand die het veroverd of gestolen hadt, ofwel zij hebben het gekocht, 't is te zeggen gekocht van iemand die geen recht had het te verkoopen, en betaald met geld dat zij niet verdienden; dan ook hebben zij er geen recht toe. Welnu, de drukkendste last op het land is de landeigenaar en alle landbouwers zijn 't akkoord om te zeggen dat hij goed kan gemist worden. De socialisten vragen dus dat de eenige duizende rijken die den grond bezitten en het lot van de miljoenen niet bezitters in handen hebben zouden onteigend worden en dat den eigendom, dat de vrucht is van eigen arbeid zou toebehooren aan hem die het voortbracht.

De toeneming van de landbouwcrisis zal de kleine boeren hier over doen nadenken; zij zullen zien dat de eigendomsvorm, zooals hij nu bestaat, het privaatsbezit, oorzaak is van hunne toenemende ellende en zij zullen met de socialisten hand aan hand gaan voor 't bekomen van eene betere maatschappelijke inrichting.

In afwachting, *boer licht den kiel, op 't is Sint Andries.*

HERMAN.

Tongeren, 18 October 1897.

UIT OOSTERZEELE.

De werklieden en landbouwers zijn door de lange onderdrukking en uitbuiting van wege de kasteelheeren en andere rijke niets-doeners zoo moedeloos geworden dat zij tot hiertoe hunne ergste grieven, mishandelingen en miskenning hunner rechten slechts met de grootste voorzichtigheid dierven kenbaar maken. Doch menige landbouwer en werkm-an begint te begrijpen dat langere onder-worpenheid en stilzwijgendheid eene mis-daad wordt, welke toestanden zouden teweeg brengen als over honderd jaren toen de landlieden terwijl zij aan den arbeid waren verpletterd wierden door de op jacht zijnde bloedzuigers. En bij wie mogen de arme veldslaven zich beklagen en eischen dat er hun recht geschiedde? Bij de geestelijkheid? Maar die geeft geen anderen raad dan de veruldigheid hier op aarde en belooning voor al uw lijden... hiernamaals. Bij het gerecht? Maar beter dan iemand ondervinden de arme boerkens hoe alle wetten slechts gemaakt zijn ten profijte der rijken, en hoe-veel moeite en opofferingen het kost om een klein deel van uw recht te bekomen.

Maar sedert de socialisten den buiten bezoeken en de vrienden en verdedigers der buitenbevolking zijn geworden, is hun stil-

zwijgen verbroken, en maken zij bekend het onrecht waar zij het slachtoffer van zijn, en wat zij anders in stilte moesten verduren. Het opstraatwerpen van eenen afgewerkten ouderling, het schieten op twee arme vrou-wen en de aanbidding van eene bespottelijke som voor de onderstane pijnen en verlies van een oog, hebben opspraak verwekt en met innige voldoening heeft de bevolking die wraakroepende daad in den «Landbouwer» gelezen. De gemeente Baveghem waar de slachtoffers woonachtig zijn heeft zich nu de zaak aangetrokken en zal naar wij ver-hoopen die schietvaardige rijkard ferm in den zak doen schieten.

Maar onze bevolking zal het daarbij niet laten. Het algemeen gevoelen is om bij de eerstkomende kiezing die heeren aan hun geliefkoosd bedrijf van hengstenkwekers over te laten. Zoodus, werklieden van den buiten, gezamenlijk gestreden met uwe broeders van de stad voor onze rechten en belangen, *legen die der rijken.*

UIT DESTELBERGEN

Na lang wachten, en zich gepruimd vin-dende, is eindelijk de Landwacht met eene uit de lucht gegrepen bewering voor den dag gekomen, dat, bij het verlaten van het bewind, de oud-bestuurders in de gemeente-kas 28 duizend franken hadden gelaten.

Als gemeenteraadslid, door niemand over dit feit in den raad nog tegengesproken, houd ik staan dat er dan weinig in de kas overbleef, en dat de vijf-en-twintig duizend franken die er zich nu in bevinden, te wijten zijn aan de spaarzaamheid en het goede toezicht van het tegenwoordig bestuur. Ik houd ook staan dat de hulp-onderwijzer (Petrus Wattenberghe) van 't jaar 1880 tot 1884 geene 1600 franken heeft getrokken, en dat hij voor 250 franken 's jaars den dienst wilde voortzetten; maar neen, uit partijgeest stelde de dompersklik hem af, en hij werd ver-vangen door Coppens (koster te Destel-bergen) die eene jaarwedde genot van 1000 franken.

Onder het katholiek ministerie, het eerste jaar, kostte het onderwijs hier op onze gemeente 2600 franken meer dan het vorige jaar.

De dompers gaven den heer Vande Velde 2200 franken wachtgeld, die nog 17 jaren dienst konde doen; hunne eigene school maakten zij leeg, en zij bouwden er eene op het grondgebied van Laarne, waar zij eenen onderwijzer in plaatsten, met eene jaarwedde van 1600 franken. Het is daar zeker dat het geld naartoe is gegaan. Dat de verdoken schrijver der Landwacht eens bij mij komt; ik zal het hem eens zeggen waar het geld van vroeger naartoe is gegaan, want hij weet het niet goed! Of is het misschien gegaan, zooals met zekere arme huishoudens, die op den armboek voor 3 tot 4 honderd franken 's jaars aangeteekend stonden; terwijl zij beweren er slechts 120 franken gehad te hebben? Dat de geheimzinnige schrijver zich noeme zooals ik! Die waarheid spreekt of schrijft, mag gekend zijn.

Dezelfde schrijver in een ander artikel van het zelfde blad tracht de gemeenteraadsliden, onnoozel ga weg te bekribbelen, maar hij verzwijgt waarom wij de rekenin-gen van kerk- en armbestuur niet blinde-lings goedkeuren; waarom een kerkvloer die zoo goed als nieuw is, niet mag opengebro-ken worden. Moet het luiden der polieieklok gelaten worden aan een persoon, die reeds zoovele vette postjes bekleed; die pracht en weelde uitspreid en zijne tafel met wijn en champagne begiet; terwijl dit postje eene verlichting is in het huishouden van een nederigen werkm-an? Als men den secretaris meer dan 1800 franken betaalt om zijn werk zelf te doen, waarom moet hij daar een ander mede gelasten? Als mijnheer den baron de muziekmaatschappij gebied of verbied, tegen wil en dank van het gemeente-bestuur, waarom kan hij dan ook het muziek niet betalen? Wij vergenoegen ons slechts met hare soldij wat te verminderen, om de zangmaatschappij die niets trok er mede op te helpen! Waar de verdokene schrijver zijne andere leugens uitpeinst, zooals het verbod van den heer Planquaert de genoemde bladeren te lezen, onder welke zelfs franschen, zooals de *Courier* en *Patrie* voorkomen, die een boer noch kent noch verstaat, weet ik niet.

Dit alles geeft aan onze inwoners een gedacht van zijne oprechtheid.

CASIMIR WATTENBERGHE
Gemeenteraadslid

Destelbergen, 15 October 1897.

Sam. Volksdrukkerij, Speldenstraat, 7, Gent
Uitgever E. STAUTEMAS.